

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN FUTBOLDA FAİR PLAY'E İLİŞKİN OLUMLU VE OLUMSUZ DAVRANIŞLARA YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

SEZEN, Gülfem, YILDIRAN, İbrahim

* Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda Fair Play'e ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarını belirlemektir. Araştırma grubunu Ankara ili merkez ilçelerinde görev yapan 56'sı bayan 94'ü erkek toplam 150 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırma grubuna Fair Play'e ilişkin somut örnek olayların değerlendirilmesinin istendiği bir anket uygulanmıştır. Örnek olaylar futbolda karşılaşılmış ya da karşılaşılması muhtemel üçü Fair Play'e uygun, ikisi Fair Play'e aykırı davranışlardan oluşmaktadır. Verilerin çözümlenmesinde tanımlayıcı istatistik teknikler ile Chi-square testi kullanılmış, önem düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Bulgular, Beden Eğitimi öğretmenlerinin önemli bir bölümünün (%64.7) "kendi yarar ve yargısına ters düşse bile hakemin doğru karar almasına yardımcı olma" davranışını içeren örnek olayı sportmence olmakla birlikte profesyonelce bulmadıklarını ve yaklaşık yarısının benzer olay karşısında aynı şekilde davranmayacaklarını göstermektedir. "Rakip takımın maruz kalacağı haksız bir durumu gidermek için çaba gösterme" ve "rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama" davranışlarını içeren örnek olayları "sportmence fakat profesyonelce değil" olarak değerlendiren beden eğitimi öğretmenlerinin oranı %40'a ulaşırken benzer bir durum karşısında aynı şekilde davranmayacaklarını ifade edenlerin oranı da %30'u aşmaktadır. Araştırma grubunun göz ardı edilemeyecek bir oranı (~%37) "hakemi yanılarak haksız avantaj sağlama" ve "rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden alma" davranışlarını içeren olumsuz örnek olayları "taktik olarak güzel" bulurken, yine yaklaşık bir oranı da benzer durumlar karşısında aynı şekilde davranacaklarını belirtmektedir. Verilen örnek olaylarda yansıtılan davranışları onaylayıp onaylamama ya da benzer durumlarda aynı şekilde davranıp davranmama oranları, gerek cinsiyet gerekse ferdi veya takım sporcusu olma değişkenlerine göre, herhangi bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Sonuçlar beden eğitimi öğretmenlerinin, Fair Play'e ilişkin yaklaşımlarının daha çok başarı odaklı olduğu yolundadır. Nitekim okullararası yarışmalarda son yıllarda görülen şiddet olaylarının öğrencilerin de "her ne pahasına olursa olsun kazanmak" prensibi ile motive edildiklerini göstermektedir. Oysaki okul beden eğitimi dersleri ve okullararası karşılaşmalar, Fair Play'e uygun davranışların kazandırılması ve sergilenmesinde uygun bir ortam olarak kullanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi Öğretmeni, Fair Play, Futbol

GİRİŞ

20. Yüzyıl boyunca, spordan ticari ve siyasi beklentilerin artarak devam etmesi, ahlaki beklentileri ikinci plana itmiş ve amatör ruhun giderek güçlenen profesyonellik karşısında gerilemesine neden olmuştur. Bu süreçte, Fair Play anlayışı, eşit yarışma şartlarının ve fırsat eşitliğinin sağlanması ve korunması, sportif rakibe oyunun gerçekleşmesini sağlayan kendisiyle eşdeğer aktör olarak kıymet verilmesi ve onun fiziksel ve ruhsal dokunulmazlığına saygı gösterilmesi, haksız avantajlardan kaçınılması gibi yüksek insani kalitelere işaret eden bir düzeyden, sadece kurallara uymanın dahi erdemlilik olarak görüldüğü bir zemine oturtulmuştur (Yıldıran, 2005).

Sporcular uygunsuz yollarla kazandıklarında bile bu başarı olarak adlandırılmaktadır. Çünkü, “başarı” analitiksel olarak tanımlanır; diğer bir deyişle kazanan sporcu yada takım en çok puanı olan, ilk olarak bitiş çizgisine gelen, en yükseğe atlayan, en uzağa fırlatan kısaca sporda en iyi dereceyi elde edendir. Analitik başarının sağlanmasında geçen süreçte ahlak dışı davranışlar gözlemlense dahi önemsenmemektedir (Reid, 2005). Oysaki sporda “başarı”nın daha derin anlamları bulunmaktadır. Hem ahlaksal hem analitik başarı bir arada bulunmalıdır.

Okul beden eğitimi dersleri ve okullararası karşılaşmalar, Fair Play’e uygun davranışların kazandırılması ve sergilenmesinde uygun bir ortam olarak kullanılmalıdır. 19. yüzyıl İngiltere’si örneğinde olduğu gibi, okul beden eğitimi ve spor etkinlikleri, çocuk ve gençlerin karakter eğitimleri için bir araç konumuna getirilmeli, öğrencilerin günlük hayata transfer edebilecekleri uygun davranış biçimleri öğretmenler tarafından kasıtlı olarak uygulanmalı ve pekiştirilmelidir (Yıldıran, 2004). Yıldıran’ın (2005) “Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü” başlıklı çalışması beden eğitimi öğretmenlerine uygulamalı olarak Fair Play anlayışını kazandırmada rehberlik edecek bilgiler sunmaktadır.

Sporda artan erdemsiz davranışlar okul beden eğitimi ve spor alanını da etkilemiş, özellikle 70’li yıllardan sonra beden eğitimi derslerinin sosyalleştirme yönelimli çerçevesinin Fair Play’e ilişkin davranışları yeterince garanti altına alamadığı anlaşılmıştır (Yıldıran, 2005). Okullararası yarışmalarda son yıllarda görülen şiddet olayları öğrencilerin, “her ne pahasına olursa olsun kazanmak” prensibi ile motive edildiklerini göstermektedir. Bu durum öğretmenlerinde Fair Play’e ilişkin yaklaşımlarının daha çok başarı odaklı olduğuna işaret etmektedir. Oysaki, Fair Play çalışmalarının, etik donanımlara sahip bir genç kuşağın yetiştirilmesine yönelik olarak, ilk ve orta öğretim çağı çocuk ve gençlerinin beden eğitimi derslerinden başlatılması, geleceğin sporcu, antrenör, spor adamı, hakem, yazar ve seyircisinin bu kitle içinden çıkacak olması bakımından önemli bulunmaktadır (Yıldıran, 2002). Bununla birlikte, beden eğitimi öğretmenlerinin Fair Play anlayışını derslerde nasıl kazandıracaklarına ilişkin yeterli donanıma sahip olmadıkları bilinmektedir. Dolayısıyla, bu alandaki yetersizliği Avrupa genelinde bir sorun olarak gören Avrupa Fair Play Birliği (EFPM), Fair Play’in okul beden eğitiminin en önemli konusu olarak müfredata eklenmesini, öğretmen ve antrenörlerin Fair Play kapsamındaki çalışmalarını destekleyecek özel eğitim ve enformasyon malzemeleri hazırlanmasını ulusal hükümetlere önermiştir (Bkz. Yıldıran, 2002).

Ülkemizde okullararası karşılaşmalarda Fair Play’e aykırı davranışlarda belirgin bir artış görülürken, Fair Play anlayışının kazandırılması ve yaygınlaştırılmasında beden eğitimi derslerine ve öğretmenlerine oldukça önemli fonksiyonların yüklenmesi, BES öğretmenlerinin bizzat kendilerinin Fair Play anlayışlarının hangi düzeyde olduğu konusunda merak uyandırmaktadır. Bu nedenle çalışmanın amacı, Fair Play’e aykırı tutum ve davranışların en sık ve net olarak gözlemlenebildiği futbolda karşılaşılan veya karşılaşılmaması muhtemel olan Fair Play’e ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara beden eğitimi öğretmenlerinin yaklaşımlarını incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma grubunu Ankara ili merkez ilçelerinde görev yapan 56'sı bayan 94'ü erkek toplam 150 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde kişisel bilgiler ile ilgili sorular yer almaktadır. İkinci bölümde beş tane somut örnek olay bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümü oluşturulurken, futbolda karşılaşılan/karşılaşılması muhtemel çok sayıda örnek olaylardan bir örnek olaylar dizisi oluşturulmuş ve bu dizide olayların tek tek karşılaşılan/karşılaşılması muhtemel ne tür bir davranışı ifade ettikleri belirtilmiştir. Böylelikle tüm örnek olayları kapsayan beş farklı davranış kodu oluşturulmuş ve her kodu en iyi temsil eden 3'ü olumlu, 2'si olumsuz beş örnek olay seçilerek soru formuna dönüştürülmüştür. Araştırma grubundan bu örnek olayları derlendirmeleri ve aynı durum karşısında kendilerinin ne yapacaklarını belirtmeleri istenmiştir.

Verilerin analizi için SPSS 11.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde tanımlayıcı istatistik teknikleri ile Chi-Square testi kullanılmış, önem düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının Fair Play'e yönelik somut örnek olayları değerlendirmelerine ilişkin bulgular Tablo 1, 2, 3, 4 ve 5'de verilmiştir.

Tablo 1: “Kendi Yarar ve Yargısına Ters Düşse Bile Hakemin Doğru Karar Almasına Yardımcı Olma” davranışını içeren örnek bir olayın değerlendirilmesi.

Yenilgi durumunda takımının küme düşeceğini bildiği halde bir kaleci hakemin gol vermediği bir pozisyonda topun gol çizgisini geçtiğini söyleyerek takımının yenilmesine ve küme düşmesine neden oluyor.										
	Kalecinin Davranışı:				x ²	Ben Olsaydım:				x ²
	Sportmence		Sportmence, fakat profesyonelce değil			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	24	42.9	32	57.1	.045	29	51.8	27	48.2	2.214
Erkek	29	30.9	65	69.1		47	50.0	47	50.0	
Toplam	53	35.3	97	64.7		76	50.7	74	49.3	
Takım sp	27	31.8	58	68.2	1.093	44	51.8	41	48.2	.095
Ferdi sp	26	40.0	39	60.0		32	49.2	33	50.8	
Toplam	53	35.3	97	64.7		76	50.7	74	49.3	

Tablo 1'e göre BES öğretmenleri “Kendi yarar ve yargısına ters düşse bile, hakemin doğru karar almasına yardımcı olma” davranışını içeren örnek olayı büyük oranda (%64.7) profesyonelce bulmamaktadır. Yarıya yakını ise (%49.3) aynı şekilde davranmazdım demektir. Oranlar cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde ise, davranışı profesyonelce bulmama oranı erkeklerde bayanlardan daha yüksektir (%69.1, %57.1). Aynı şekilde davranmazdım diyen bayanların oranı %48.2'iken, bu oran erkeklerde %50.0'dir (P>0.05). Branşlar açısından değerlendirildiğinde takım sporlarıyla ilgilenen BES öğretmenleri örnek olayı %68.2 oranında profesyonelce bulmamaktadır ve %48.2 oranında da aynı şekilde davranmazdım demektir. Bu oranlar ferdi sporlarla ilgilenen BES öğretmenlerinde ise sırasıyla; %60.0, %50.8'dir (P>0.05).

Tablo 2: “Rakip Takımın Maruz Kalacağı Haksız Bir Durumu Gidermek İçin Çaba Gösterme” davranışını içeren örnek bir olayın değerlendirilmesi

Maça tekmliksiz geldikleri için hükmen mağlup olmak üzere olan rakip takıma, ev sahibi takım yedek tekmliklerini vererek oynamalarını sağlamış ve 3-0 hükmen galip sayılacakları bir maçı 2-1 kaybetmiştir										
	Takımın Davranışı:				x ²	Ben Olsaydım:				x ²
	Sportmence		Sportmence, fakat profesyonelce değil			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	32	57.1	24	42.9	.662	42	75.0	14	25.0	.046
Erkek	60	63.8	34	36.2		69	73.4	25	26.6	
Toplam	92	61.3	58	38.7		111	74.0	39	26.0	
Takım sp	53	62.4	32	37.6	.086	62	72.9	23	27.1	.114
Ferdi sp	39	60.0	26	40.0		49	75.4	16	24.6	
Toplam	92	61.3	58	38.7		111	74.0	39	26.0	

Tablo 2’de, “Rakip Takımın Maruz Kalacağı Haksız Bir Durumu Gidermek İçin Çaba Gösterme” davranışı BES öğretmenlerinin %38.2’si tarafından “sportmence ancak profesyonelce değil” olarak değerlendirilmektedir ve davranış karşısında kendilerinin ne yapacağı sorulduğunda %26.0’sı aynı şekilde davranmazdım demektir. Örnek olaya cinsiyetler açısından bakıldığında, bayanların %42.9’u davranışı profesyonelce bulmamaktadır. Bu oran erkeklerde %36.2’de kalmaktadır. Branşlara göre ise, takım sporlarıyla ilgilenenlerde oran %37.6, ferdi sporlarla ilgilenenlerde %40.0’dır. Aynı şekilde davranmayacağını belirten bayan ve erkek öğretmenlerin oranı ile (sırasıyla; %25.0, %26.6) takım sporlarıyla ilgilenen ve ferdi sporlarla ilgilenen BES öğretmenlerinde oranı birbirine yakındır (Sırasıyla; %27.1, %24.6) (p>0.05).

Tablo 3: “Rakibin Haksız Dezavantajlarından Yararlanmaya Kalkışmama” davranışını içeren örnek bir olayın değerlendirilmesi

Maçın son anlarında net gol pozisyonuna giren bir oyuncu kalecinin ciddi şekilde sakatlandığını görerek derhal ona yardım etmiş, böylece takımı 1-0 yenilmiştir.										
	Oyuncunun Davranışı:				x ²	Ben Olsaydım:				x ²
	Sportmence		Sportmence, fakat profesyonelce değil			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	29	51.8	27	48.2	2.512	38	67.9	18	32.1	.092
Erkek	61	64.9	33	35.1		66	70.2	28	29.8	
Toplam	90	60.0	60	40.0		104	69.3	46	30.7	
Takım sp	56	65.9	29	34.1	2.828	59	69.4	26	30.6	.001
Ferdi sp	34	52.3	31	47.7		45	69.2	20	30.8	
Toplam	90	60.0	60	40.0		104	69.3	46	30.7	

Tablo 3’de verilen davranışı profesyonelce bulmayan BES öğretmenleri grubun %40’ını oluştururken aynı şekilde davranmazdım diyenler %30.7’sini oluşturmaktadır. Örnek olay cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde davranışı profesyonelce bulmama oranı bayanlarda daha yüksektir (%48.2, %35.1) (p>0.05). Branşlar açısından değerlendirme yapıldığında ise, takım sporları ile uğraşan BES öğretmenleri davranışı %34.1 oranında profesyonelce bulmazken bu oran ferdi sporlar ile uğraşan BES öğretmenlerinde %47.7’dir (p>0.05).

Tablo 4: “Hakemi Yanılarak Haksız Avantaj Sağlama” davranışını içeren örnek bir olayın değerlendirilmesi

1-0 mağlup durumda olan ev sahibi takımın santrforu, ceza sahası içinde kendini yere atarak hakemi yanıltmış ve verilen haksız penaltıyı gole çevirerek oyunun 1-1 bitmesini sağlamıştır.										
	Santrforun Davranışı:				x ²	Ben Olsaydım:				x ²
	Sportmence değil		Sportmence değil, taktik olarak güzel			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	30	53.6	26	46.4	3.667	17	30.4	39	69.6	.125
Erkek	65	69.1	29	30.9		26	27.7	68	72.3	
Toplam	95	63.3	55	36.7		43	28.7	107	71.3	
Takım sp	51	60.0	34	40.0	.939	28	32.9	57	67.1	1.753
Ferdi sp	44	67.7	21	32.3		15	23.1	50	76.9	
Toplam	95	63.3	55	36.7		43	28.7	107	71.3	

Tablo 4’de verilen Fair Play’e uygun olmayan bir davranışı içeren örnek olay BES öğretmenlerinin %36.7’si tarafından taktik olarak güzel bulunmaktadır ve %28.7’si de aynı şekilde davranırdım demektir. Hakemi yanılarak haksız avantaj sağlamaya yönelik davranışı bayanların yarıya yakını (%46.4) taktik olarak beğenirken, bu oran erkeklerde %30.9’dur. Aynı şekilde davranırdım diyen bayanlar grubun %30.4’ünü oluştururken, erkekler de grubun %27.7’sini oluşturmaktadır (p>0.05). Örnek olay branşlar açısından değerlendirildiğinde ise, davranışı taktik olarak beğenenlerin oranı takım sporları ile ilgilenen BES öğretmenlerinden daha yüksektir (%40.0, 32.3) (p>0.05).

Tablo 5: “Rakibin Oynama Hakkını Yanıltıcı Stratejilerle Elinden Alma” Davranışını İçeren Örnek Bir Olayın Değerlendirilmesi.

Bir rakip oyuncunun kolayca hiddetlendiği ve kontrolden çıktığı biliniyor. Antrenörün isteği ile bir savunma oyuncusu, bu oyuncuyu çirkin sözlerle ve yakın markajla sürekli tahrik ediyor. Birkaç ilave faul sonrası iyice hiddetlenen rakip oyuncu sert bir faul yapıyor. Ancak savunma oyuncusu abartılı sakatlanma davranışlarıyla hakemi etkiliyor ve rakip oyuncunun kırmızı kart görmesini sağlıyor.										
	Savunma oyuncusunun Davranışı:				x ²	Ben Olsaydım:				x ²
	Sportmence değil		Sportmence değil, taktik olarak güzel			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	33	58.9	23	41.1	.534	18	32.1	38	67.9	.011
Erkek	61	64.9	33	35.1		31	33.0	63	67.0	
Toplam	94	62.7	56	37.3		49	32.7	101	67.3	
Takım sp	51	60.0	34	40.0	.596	32	37.6	53	62.4	2.212
Ferdi sp	43	66.2	22	33.8		17	26.2	48	73.8	
Toplam	94	62.7	56	37.3		49	32.7	101	67.3	

Tablo 5’e göre, rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden almaya yönelik davranış BES öğretmenlerinin %37.3’ü tarafından beğenilirken, %32.7’si de aynı şekilde davranacaklarını belirtmektedir. Bayanlarda davranışı taktik olarak beğenme oranı %41.1, erkeklerde ise bu oran %35.1’dir. Ben olsaydım aynı şekilde davranırdım diyen bayanlar ile erkeklerin oranı ise birbirine yakındır (sırasıyla; %32.1, %33.0). Branşlar açısından bakıldığında ise takım sporları ile ilgilenenler davranışı %40.0 oranında taktik olarak beğenmekte ve % 37.6 oranında da aynı şekilde davranırdım demektir. Ferdi sporlarla ilgilenen BES öğretmenlerinin davranışı taktik olarak beğenme oranı %33.8, aynı şekilde davranırdım diyenlerin oranı da %26.2’dir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda Fair Play'e ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarını belirlemek amacı ile yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar başarı yolunda kaybedilen değerlerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Oysa ki, ahlaksal davranışların geliştirilmesi ve uygulanmasında beden eğitimi dersleri eşsiz bir konuma sahiptir (Drewe, 2000).

Araştırmada beden eğitimi öğretmenlerine yöneltilen ilk örnek olay, “kendi yarar ve yargısına ters düşse bile, hakemin doğru karar almasına yardımcı olma” davranışını içermektedir. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin %64.7'si böyle bir davranışı uygulamanın sportmence olsa bile profesyonelce olmadığı görüşünü desteklemektedir ve yarıya yakını da (%49.3) aynı şekilde davranmayacağı yönünde görüş belirtmektedir. Haksız avantajlardan yararlanmama, hakemin doğru karar almasına yardımcı olma gibi informal Fair Play'e yönelik bu davranışların öğrencilere Beden Eğitimi derslerinde öğretilmesi gerekirken, öğretmenlerin büyük bölümünün başarı uğruna bu değerleri gözardı etmeleri düşündürücüdür. Örnek olaya cinsiyetler açısından bakıldığında erkek öğretmenlerin (%69,1) bayan öğretmenlere (%57,1) nazaran biraz daha yüksek oranda, davranışı profesyonelce bulmadıkları görülmektedir. Branşlara bakıldığında ise, takım sporlarıyla uğraşan öğretmenler, ferdi branşlarla uğraşanlara göre daha yüksek oranda örnek olayı profesyonelce bulmamaktadır. (Sırasıyla %68.2 , %60.0) Örnek olayda verilen davranış doğrultusunda, göz önünde bulundurulması gereken iki durumu “doğru hareket” ve “iyi insan” olma hali oluşturmaktadır. İyi insan olma hali, daha önemli ve istenen bir durumdur. Örnek olaydaki kalecinin yaptığı gibi, gösterilecek davranış hakkında kibar bir düşünceye veya eğilime sahip olunabilir ancak kişinin hareketi beraberinde kötü veya üzücü sonuçlar getirebilir. Ancak ahlaksal yönden iyi eğitilmiş sporcu ikilem yaratan durumlarda sadece spesifik prensipleri değil, aynı zamanda başkalarına saygı ve sempati gibi iyi eğilimleri göstermektedir ki bu durum da ahlaksal düşüncenin kritik seviyede verilmesini içerir (Hsu, 2004) (Tablo 1).

Beden eğitimi derslerinde öğrencilere kazandırılması gereken amaçlar arasında paylaşım, yardımlaşma, hoşgörü, işbirliği gibi duyguları geliştirmek yer almaktadır. Buna rağmen, ev sahibi takımın misafir takıma yedek tekmeliklerini vererek oynamalarını sağlamasını içeren yalın insani yardıma yönelik bir örnek olayı beden eğitimi öğretmenleri, eğitimi olmaları göz önünde bulundurulduğunda, %38.7 gibi yüksek bir değerde profesyonelce bulmamaktadır. Aynı örnek olaya ilişkin görüşlerin alındığı çalışmalarda, rakip takımın maruz kalacağı haksız bir durumu gidermek için çaba göstermeyi içeren davranışı profesyonelce bulmayan amatör ve profesyonel futbolcuların oranı (%28.2) (Sezen; Yıldırım 2003) ile BES öğretmen adaylarının oranının (%34) (Yıldırım; Sezen, 2005) BES öğretmenlerinden daha düşük olduğu görülmektedir. Benzer olay karşısında aynı şekilde davranmayacaklarını ifade eden BES öğretmenlerinin oranı %26'dır ve bu değer, amatör ve profesyonel futbolcuların %46.7; BES öğretmen adaylarının %30'luk oranlarıyla kıyaslandığında düşük gözükse de, öğretmenler için azımsanmayacak bir düzeydedir (Tablo 2).

Günümüz sporunun karakteristik özelliği rakibe fiziksel, zihinsel ve duygusal yönlerden baskı kurmaktır. “Oynamak” ise arka planda kalmakta; böylelikle kazanma şansı yükseltilmeye çalışılmaktadır (Lumpkin et al., 2005). Fair Play ise sporcuların, fırsat eşitliğini bozmamak amacı ile haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibi düşman olarak görmemeleri çabalarında kendini göstermektedir (Yıldırım, 2005). Bu ilkelerden hareketle kurgulanarak BES öğretmenlerinin görüşüne sunulan ve kalecinin ciddi şekilde sakatlanması sonucu ona yardım etmekle gol atmak arasında ikilem yaratan bir örnek olayda kaleciye yardım etmeyi tercih eden futbolcunun davranışı BES öğretmenlerinin %40'ı tarafından sportmence bulunmakla birlikte profesyonelce görülmemiştir. Sonuçlar cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde ise bayanların %48.2'si davranışın profesyonelce olmadığı yönünde görüş bildirirken bu oran erkek BES öğretmenlerinde %35.1'de kalmaktadır. Takım sporları

ile uğraşan BES öğretmenlerinin davranışı profesyonelce bulmama oranı %34.1 iken, ferdi branşlarda bu oran yarıya yakındır(%47.7)

BES öğretmenlerine aynı durum ile karşılaştıkları zaman nasıl davranacakları sorulduğunda “aynı şekilde davranmazdım” diyenler grubun %30.7’sini oluşturmaktadır. İkilem yaratan bir durum içinde kalarak anlık kararlar vermek zorunda olmak tüm spor olaylarında yaşanan bir durumdur. Ancak burada önemli olan sadece kendisi için değil aynı zamanda karşı taraf için de en uygun olanı yapabilmektir çünkü davranışın sonuçları istenmeyen durumları ortaya çıkarabilmektedir. Bu durumu destekleyen olayı kalecinin ciddi şekilde sakatlandığını görmesine rağmen ona yardım etmek yerine gol atmayı tercih etme davranışı oluşturmaktadır ve bu da rakibi oyunun gerçekleşmesini sağlayan partner olarak görmek yerine rakibin düşman olarak görüldüğünü göstermektedir. Cinsiyetler açısından davranış değerlendirildiğinde aynı şekilde davranmayacaklarını belirten öğretmenlerin oranı bayanlarda %32.1, erkeklerde %29.8’dir. Takım sporları ve ferdi sporlarda ise oranlar birbirine oldukça yakındır (sırasıyla; %30.6, %30.8) (Tablo 3).

Fair Play’e uygun olmayan davranışlara BES öğretmenlerinin yaklaşımları incelendiğinde ise futbol branşında çok sık karşılaşılan ve futbolcular tarafından %69.1 oranında taktik olarak beğenilen haksız penaltı sağlama çabasının (Sezen; Yıldırım, 2003) öğretmenler tarafından da %36.7 oranında taktik olarak beğenildiği görülmektedir. BES öğretmenleri “hakemi yanılarak haksız avantaj sağlamaya” yönelik bu davranışa %28.7 oranında aynı şekilde davranırdım demektedir. Örnek olay branşlara göre değerlendirildiğinde takım sporu ile ilgilenen BES öğretmenleri (%40) davranışı ferdi branşlarla ilgilenen öğretmenlere (%32.3) oranla daha fazla taktik olarak beğenmektedir. Beden eğitimi derslerinde öğretmenlerin öğrencileri daha çok takım sporlarına yönlendirdiği görülmektedir. Amacın sadece kazanmak ve kaybetmeye indirmediği takım sporlarında ise öğrenciler ahlak eğitimini beden eğitimi derslerinden alamamaktadır. Fair Play’in anlamının sadece kurallara uymaya indirmediği bu ortamlarda da öğrenciler etik olmayan davranışlara yönelmektedir (Singleton, 2003). Bunun bir sonucu olarak da hakemi yanılarak avantaj sağlayacak olmakta haksızda olsa başarı sağlayacağı için tolere edilir bir konuma gelmiştir. Nitekim çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu amatör futbolcuların verdikleri cevaplarda da büyük çoğunluğun (%63.3) davranışı taktik olarak beğenmesi BES öğretmenlerinin onlara Fair Play açısından yeterli donanımı sağlayamadığı hatta öğrencilerini bunun tam tersi yönde davranmaya teşvik ettikleri yönündedir (Sezen; Yıldırım, 2003) (Tablo 4).

Fair Play’e aykırı olan son örnek olayı “rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden alma” davranışı oluşturmaktadır. Örnek olayda önemli olan nokta antrenörün isteği ile rakip oyuncunun oyundan çıkartılmasıdır. BES öğretmenlerinin %37.3’ü bu davranışı taktik olarak güzel bulmaktadır. Oysaki beden eğitimi öğretmeni için sporcu ilk sırada, kazanmak ikinci sırada yer almalıdır. Devereux (1976), antrenörlerin gözlerinin top üzerinde değil çocuğun üzerinde olması gerektiğini vurgulamaktadır (Shields; Bredemeier, 1995). Zira, 2005-2006 eğitim-öğretim yılı Ankara İli okul sporları disiplin kurulu kararları incelendiğinde gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin aldığı cezalar BES öğretmenlerinden alınan sonuçları destekler niteliktedir (www.an karaobesi.com). BES öğretmenlerinin rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden alma davranışını taktiksel açıdan beğenmeleri Fair Play’in fırsat eşitliğini koruma ilkesini de görmezden geldiklerini göstermektedir.

Fair Play kurallara uymayı şart koşan ancak bununda ötesine geçen bir kavramdır ve aldatıcı yollarla rakipten faydalanarak değil, kişinin güçlülüğünü gerçekleştirmek adına amacın önceden karar verilmediği, içsel bir huzurun olduğu, özgür ortamlarda gerçekleşebilir (Covrig, 1996). Bu çerçevede BES öğretmenlerine verilen rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden almayı içeren örnek olayda kendi davranışlarının ne olacağı sorulduğunda %32.7 öğretmen aynı şekilde davranırdım cevabını verirken aynı örnek olaya futbolcuların %55.0’i, BES öğretmen adaylarının %32.0’si aynı şekilde davranırdım demişlerdir. Öğrencilerine Fair Play’e yönelik sosyal becerileri kazandıracak olan BES öğretmenlerinin

öncelikle kendilerinin bu durumu içselleştirmeleri gerekmektedir. Alınan sonuçlar doğrultusunda ortaya çıkan tablo beden eğitimi derslerinde başarı unsurunun öncelikli olduğunu gösterirken Fair Play'in bir çok durumda yok sayıldığını göstermektedir. (Tablo 5).

Beden eğitimi derslerinde fiziksel aktiviteler takım arkadaşlığı, ahlaksal ikilemleri çözümlenmek ve konuşmak, kendini kontrolü geliştirmek, cesaret, fairness'e yönelik değerlerin öğrenilmesi, takım ruhu, takım çalışması gibi duyguların gelişmesinde bir araç olarak kullanılırsa çocukta ahlaksal davranışların kazanılması sürecinde önemli rol oynamaktadır (Lemyre et al., 2002). Ortaya çıkan sonuçlar beden eğitimi öğretmenlerinin gözardı edilemeyecek derecede "başarı" olgusunu ön planda tuttuklarını göstermektedir.

Çocukların dürüstlük anlayışını geliştirmek için eğitimciler sporda sadece başarıyı daha öz önemli gösterebilir hatta küçümseyebilirler (Covrig, 1996). Çünkü sadece başarıyı amaçlayan kişiler, rakibe zarar verme, onu düşman olarak görme, aldatma gibi her şeyin mümkün olduğu durumları kullanarak yalnızca kazanmaya odaklanmaktadır (Boxill, 2003). Sadece kazanmaya odaklanma düşüncesi ahlak anlayışını engellediği için eğitimciler, sporun; arkadaşlık, alıştırma, gelişim gibi yararlarını vurgulamayı denemelidir. Oyuncuların gelişimine, takıma katkısına ve katılımına daha fazla önem vermelidirler. Buna rağmen bazı antrenör ve aileler bu durumu görmezden gelmektedir. Antrenörler yaşları çok küçük olmasına rağmen çocuklara hatalarında bağırarak, onları hakemle tartışma gibi olumsuz davranışlara yöneltmektedir. Bu durum gençlerde sporun hangi yöne gideceğini açıkça göstermektedir (Brennan, 2005). BES öğretmenleri kural ihlallerine teşvik etmek yerine kuralları yoğun olarak tartışmalı ve öğrencilere kuralların arkasındaki mantık kesinlikle açıklanmalıdır. Bir diğer nokta okul içi müsabakaların okullar arası müsabakalardan daha çok önemsenmesi gereğidir. Çünkü okullar arası müsabakalarda öğrenciler birbirleri ile ilk kez arkadaş yerine rakip olarak tanıştırılmaktadır. Okul içi müsabakalar ise hep birlikte oynamak için birleşimlere izin vermeli rekabeti en az seviyede tutmalıdır (Covrig, 1996).

Sonuç olarak, beden eğitimi öğretmenlerinin ilk hedefi başarı uğruna yok edilmiş değil, spor yoluyla karakter eğitimini en iyi şekilde tamamlamış bireyler yetiştirmek olmalıdır. Okullarındaki başarıları okullararası yarışmalarda elde ettikleri dereceler ile ölçülen beden eğitimi öğretmenlerinin başarı baskısı altında eğitim vermemeleri gerekmektedir. Zira bu tür ortamlarda başarı kazanmak adına öğretmen ve antrenörler rakiplerine etik dışı davranma yolunu izleyebilirler (McIntosh, 1980). Çünkü, Shakspeare'in tanımladığı gibi hiçbirşey kazanana foul gibi gözükmeyebilir (Covrig, 1996).

KAYNAKLAR

- Ankara İli okul sporları disiplin kurulu ceza listesi (2006). <http://www.ankaraobesi.com./disiplinkurulukararlari.xls>
- BOXILL, J. (2003). The Ethics Of Competition. In J. Boxill (Ed.), Sports Ethics an Anthology (pp.107-115). United Kingdom. Blackwell Publishing.
- BRENNAN, S.D. (2005). Sanctity of Sport. <http://www.internationalsport.com/nsd/nsd-articles.cfm#contests>. (16. 07. 2005 tarihinde internetten elde edilmiştir.)
- COVRIG, D. (1996). Sport, Fair Play, and Children's Concept of Fairness. Journal For a Just&Caring Education 2(3). Corwing Pres. 263-282.
- DREWE BREGMANN, S. (2000). The Logical Connection Between Moral Education and Physical Education. Journal of Curriculum Studies, 32(4). 561-573.
- HSU, L. (2004). Moral Thinking, Sports Rules and Education. Sport, Education and Society, 9(1). 143-154.
- LEMYRE, P.N., & ROBETS, C.G., & OMMUNDSEN, Y. (2002). Achievement Goal Orientations, Perceived ability, and Sportpersonship in Youth Soccer. Journal of Applied Sport Psychology, 14. 120-136.
- LUMPKİN, A., & STOLL, K.S., & BELLER, J.M. (2003). Sport Ethics Applications For Fair Play. New York. Mc GrawHill.

- McINTOSH, P. (1980). Fair Play Ethics in Sport and Education. London. Heinmann Educational Books.
- REID, L.H. (2005). Sport, Education and the Meaning of Victory. <http://www.bu.edu/wcp/paper/spor/SporReid.html>. (01.09.2005 tarihinde internetten elde edilmiştir).
- SEZEN, G., & YILDIRAN, İ. (2003). Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları. İ. Yıldırım, P. Doğan & E. E. Erturan (Eds.). Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi (10-11 Ekim 2003, Ankara s.13-20) Bildiriler Kitabı. Ankara, Sim Matbaacılık.
- SINGLETON, E. (2003). Rules? Relationship?: A Feminist Analysis of Competition and Fair Play in Physical Education. Quest (Human Kinetics), 55. 193-239.
- SHIELDS, L.L.D., & BREDEMEIR, L.J.B. (1995). Character Development and Physical Activity. USA. Human Kinetics.
- YILDIRAN, İ., & SEZEN, G. (2005). The evaluation of the perceptions of the teacher trainees of physical education towards the concrete events including the conflict between fairness and professionalism. The 46th ICHPER SD Anniversary World Congress. (İstanbul. pp.518-521).
- YILDIRAN, İ. (2004). Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4,(4), s.3-16.
- YILDIRAN, İ. (2005). Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5,(1), s.3-16.